

לממסר לה אפילו למוכה שחין מצי מסר לה, לפיכך, סברא הוא דכסף קידושיה שלו.

אבל חבלה, כיון דאי בעי מתחבל בה [לחבול בה] לא מצי חביל, דאין אדם רשאי לחבול בבתו, דהא בת ישראל היא ועובר על "לא יוסיף, פן יוסיף להכותו" [דברים כה ג] אם כן, אינה ברשות אביה לענין חבלה, ולא קנייה ליה רחמנא תשלום חבלה.⁽²⁶⁾

אמר ליה רב לרבי אלעזר: לא זכתה התורה ב-19 לאב אלא "שבח נעורים" [כסף קידושיה] בלבד, אבל דמי חבלתה לעצמה הן ולא לאביה.⁽¹⁾

קא סלקא דעתין, קסבר רב אפילו שבת שלה הוא ולא של אביה.

1. א. הקשו התוספות: הא בכתובות מג שמעינן מברייתא דחבלות לאב ותיקשי לרב דאמר לא זכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד! ? והרשב"א הוסיף להקשות: הא סברא הוא דחבלה לאב, דהא אי בעי אב מזבין לה כל זמן קטנותה, והרי הפסיד האב במה שנפחתה מערכה על ידי החבלה! ?

ותירצו: מודה רב במה שנפחת ערכה לענין להמכר לשפחה מעתה ועד ימי נערות, והא דאמר רב דלא זכתה תורה לאב, היינו במה שנפחתה מכספה להמכר לכל ימי חייה.

ב. עוד פירשו התוספות: לענין פחיתת מכירה מודה רב, והכא מיירי במה שנפחתה לענין קידושין דסבר רב: לא זכי לה רחמנא אלא קידושין ממש.

לפי זה, הא דתנן בכתובות מו ב האב זכאי בקידושיה בכסף בשטר ובביאה היינו שיכול למוסרה לקידושי שטר וביאה, אבל אין לו זכות לקבל כסף על כך, ראה רש"י ותוספות בכתובות שם ובתוספות קידושין ג ב ד"ה האב בשם הירושלמי.

ובספר "ים התלמוד" הקשה: אם סובר רב שאין האב זכאי במה שנפחתה בדמיה לענין קידושין, מדוע מקבל האב את ה"פגם" שנפגמה בתו באונס ופיתוי! ?

וראה מה שחילק בחידושי רבי מאיר שמחה בין כסף קידושין שאין כאן ממון האב שהחובל

[קידושין ג ב], והא דאמרינן האי לישנא סימנא בעלמא הוא — תוספות. [וכתבו דכן משמע גם מרש"י ד"ה דאי בעי.] והב"ח תכד י כתב דהא גופא נסתפק רבי אלעזר אם כסף קידושין נלמד מ"בנעוריה בית אביה" או לא.

26. נתפרש על פי רש"י. ובתוספות רבינו פרץ הקשה: אם כפירוש רש"י אמאי קאמר דאי בעי מסר לה למוכה שחין, הוה ליה למימר דאי בעי מקדש לה! ?

ועוד: מהיכי תיתי ללמוד דין חבלה מדין קידושין, במאי שייכי אהדדי! ? [עוד צריך ביאור: מה הוסיפה הגמרא במה שאמרה "דהא אפחתה מכספה", הרי מה שהאב זכאי בכסף קידושיה אינו נובע ממה שנפחתה דמיה! ? ועוד למה הוצרכו להזכיר שיכול למוסרה למוכה שחין ולא אמרו בפשטות שיכול לקדש אותה למי שירצה! ?]

על כן פירש רבינו פרץ: "שבח נעורים" היינו "בושת ופגם" שהאונס והמפתה משלמים בושת ופגם לאביה, והשתא שפיר ילפינן חבלה מפגם — שגם הוא "נזק". [והיינו דקאמרינן "דהא אפחתה מכספה".]

וניחא נמי הא דקאמר דאי בעי מסר לה למוכה שחין, דהיינו שיש בידו לפגום אותה, אם כן דין הוא שיהיה הפגם שלו [ראה רש"י בכתובות מו ב ד"ה שייך בה], אבל חבלה שאין בידו לחבול בה לא אקני ליה רחמנא.

איתיביה מבריייתא: החובל בבנו הגדול — יתן [ישלם] לו מיד.

חבל בבנו הקטן, לא יתן לו מיד, שהרי אינו יודע לשמור, והרי הוא כמשליך את המעות לאבוד, אלא יעשה⁽⁴⁾ לו סגולה [אוצר⁽⁵⁾] עד שיגדל, ולקמן מפרש מאי "סגולה".

החובל בבתו קטנה פטור, ולא עוד, אלא אפילו אחרים שהכלו בה, חייבין ליתן לאביה.⁽⁶⁾ וקשיא לרב דאמר: חבלתה לעצמה?!

איתיביה [הקשה] ממשנתינו: החובל בעבד עברי, חייב בכולן, חוץ מן השבת בזמן שהוא [העבד] שלו, שאם חבל בעבד עברי שלו אינו משלם לו שבת, הואיל ומעשה ידיו לרבו, אם כן בתו נמי יהיה השבת של אביה, הואיל ומעשה ידיה לאביה! ?⁽²⁾

אמר אביי: לא אמר רב חבלתה לעצמה, אלא לענין "נזק" — מה שנפחתה מכספה על ידי החבלה, אבל מודה רב ב"שבת" שהוא לאביה, כיון דמעשה ידיה עד שעת בגרות דאבוה הוי.⁽³⁾

3. כדילפינן בכתובות מז א מקרא ד"וכי ימכור איש את בתו לאמה", מה "אמה" מעשי ידיה לרבה, אף בת מעשי ידיה לאביה. ואמרין התם דמהאי קרא ילפינן אפילו לנערה — עד שעת בגרות.

4. יש אומרים החובל יעשה לו סגולה [היו"ד בפתח] ויש אומרים שבית דין הוא שעושיין כן [יעשה — היו"ד בצירי] — מאירי. והרא"ש [בתשובה פז א] ובי"ם של שלמה" [סוף סימן כד] פירשו דיעשה להם סגולה קאי על האב, ולא על הבית דין שגבו את הנזק, והיינו דתלוי בדעת אביהם, שאין בית דין נזקקין לקטן שיש לו אב, ומה שיעשה האב בנכסי בניו עשוי ואין בית דין מדקדקין אחריו, אף שהאב חייב ממון לבנו.

5. "והייתם לי סגולה" [שמות יט ה] פירש רש"י אוצר חביב, כלומר כיון שהוא קטן, יעשה לו דבר המתקיים כאוצר שלא יאבד — "תורת חיים".

6. טעם החילוק בין בנו לבתו הוא: בבנו לא זכי ליה רחמנא מידי, אבל בבתו קטנה זכי ליה

החסיר ממנו, לבין מה שעשה אותה בעולה שהוי ממון האב היות שהתורה נתנה דבר זה לאב [לעשותה בעולה על ידי מסירתה לקידושין וחופה] והמאנס לקח מן האב את ממונו.

2. א. ב"ברכת שמואל" [כתובות סימן מב ס"ק ב] הובא להקשות: מאי ראייה מעבד לבתו, הא העבד קנוי לרבו, והיא הנותנת שתהא השבת לרבו, אבל הבת אינה קנויה לאביה ורק משועבדת היא לתת לו את מעשי ידיה, ומנין לומר שהשבת יהיה לאביה?!

וכתב ה"ברכת שמואל" דאף בעבד לאו משום קניינו הוא זוכה בשבת, דהא אין שבת לבהמה, וממילא בתו ועבדו העברי שוים, וראה שם היטב [ובמה שכתב שם בסימן מג א].

ב. הקשה ה"פני יהושע": למאן דאמר [ראה בתוספות ד"ה רבא פו א] החובל בעבד עברי של אחרים, נותן נזק ושבת לעבד, העבד יקח בהן קרקע והרב אוכל פירות, אם כן הכא נמי תקבל הבת את השבת, ולא יהיה לאביה אלא פירות?! ועל פי מה שכתבו הרמ"ה והרשב"א שם, אין אותו דין שייך אלא בעבד עברי ולא בבתו, ראה שם. וב"פני יהושע" כתב דשאני בתו מעבד עברי שכל מעשה ידיה ואפילו מצייאתה הויין לאב.

אם סמוכים הם על שולחנו, פטור האב מלשלם להם שבת,⁽⁸⁾ היות והוא מפרנסם, אבל אם אינם סמוכים על שולחנו ואינו מפרנסם, חייב הוא לשלם להם את חבלותיו.

ופרכינן: במאי אוקימתא לברייתא קמייתא: בשאין סמוכין על שלהנו. אי הכי, אימא סיפא דההיא ברייתא: החובל בכתו הקטנה פטור, ולא עוד אלא אחרים שהכלו בה חייבין ליתן לאביה.

והרי אמרינן לעיל, אליבא דרב, שהברייתא מדברת על תשלום "שבת", והשתא תיקשי: אי בשאין סמוכין על שלהנו, ומתפרנסים הם ממעשה ידיהם, אם כן, לדידה בעי למיתב לה [לשלם לה] את ה"שבת" דהא בעיא מזוני, ו"שבת" עומד במקום "מעשה ידים".

ואין לומר: רשאי האב לומר לבתו, עשי מלאכה ותני לי את שכרך, ואיני נותן לך מזונות אלא צאי והתפרנסי מן הצדקה, וכן כאן — יטול האב את שבתה, והיא תתפרנס מן הצדקה.

בגיטין יב ב נחלקו אמוראים האם יכול הרב לומר לעבדו הכנעני: "עשה עמי מלאכה ואיני זן אותך".

ומשנינן: הכי נמי, לא מיירי ב"נזק" אלא ב"שבת", הואיל ומעשה ידיה שלו, ושבת במקום מלאכה ומעשה ידיים הוא בא, על כן החובל בכתו הקטנה פטור משבת, ואחרים שחבלו בה נותנין שבת לאביה, אבל "נזק" — שלה הוא ולא של אביה.⁽⁷⁾

עתה שבה הגמרא לדון בדברי הברייתא שהוזכרה לעיל:

ובבנו גדול יתן לו מיד? וכי חייב הוא לשלם לו על חבלתו!?

ורמינהו [יש להקשות סתירה] מברייתא אחרת: **החובל בבניו ובבנותיו של אחרים, אם גדולים הם יתן להם מיד; אם קטנים הם יעשה להם סגולה.**

החובל בבניו ובבנותיו שלו — פטור, ואילו הברייתא הראשונה סוברת שחייב הוא לשלם, וקשיין אהרדי!?

אמרי [תירצו] בני הישיבה: **לא קשיא! כאן** [הא דקתני פטור] **כשסמוכים** בניו ובנותיו על שלהנו ומתפרנסים ממנו.

כאן [הא דקתני חייב] **כשאין** בניו ובנותיו סמוכין על שלהנו.

ב"נזק" ואפילו הכי האב פטור, כי מיירי בשומת חבלה דעד שעת נערות, אלא משום דלעיל פריק אביי בשבת, ניחא ליה טפי לאפרוקי הא נמי בשבת — רשב"א.

וב"פני יהושע" תירץ דמשמע ליה חייבים ליתן לאביה, כהנהו חייבים דאיירי ברישא, והתם ודאי לא איירי בכהאי גוונא דהא בנו קתני.

8. א. רש"י לקמן ד"ה לאבוה. ובתוספות הסתפקו אם בסמוכים על שולחנו פטור האב גם

מעשה ידיה וקידושין וכו' על כן סלקא דעתין דאף חבלתה לאב מן התורה, ולמאי דמסיק, על כל פנים "שבת" הוא לאב ויש לומר דהוי מהתורה דהא שבת הוי במקום מעשה ידיה [ראה תוספות ד"ה הכא].

7. לפי מה שכתבו התוספות והרשב"א [ראה לעיל הערה 1] שבמה שנפחת ערכה להמכר מעכשיו עד שתהיה נערה מודה רב שחבלתה לאביה, יכולה היתה הגמרא לתרץ דמיירי

חדש, אתה ישן על גבי מוכין — והוא ישן על גבי קרקע, מכאן אמרו: כל הקונה עבד עברי — קקונה אדון לעצמו.

הרי פשיטא שהרב לא יכול לומר לו: "עשה עמי מלאכה ואינני זן אותך".

וכל שבן לענין בתו שאינו יכול לומר לה: "תני לי את מעשה ידיך ולכי התפרנסי מן הצדקה".

אם כן, איך יתכן שברייתא קמייתא האומרת: בת קטנה שחבלו בה אחרים נותן

כך אין לומר, דהא אפילו למאן דאמר: יכול הרב לומר לעבד: "עשה עמי מלאכה ואינני זנך" [זן אותך], הרי הני מילי בעבד כנעני דאמר ליה הרב לעבדו: עבד עבדתא כולי יומא ולאורתא זיל סחר ואכול [עבוד עבודתך כל היום ובערב חזור על הפתחים כדי שיהיה לך מה לאכול].⁽⁹⁾

אבל עבד עברי דכתיב ביה [דברים טו ז]: "כי טוב לו עמך", ודרשינן [קידושין כ א]: "עמך — במאכל, עמך" במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה — והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן — והוא שותה יין

צערא בגווייה ואיהו לא חסר מידי. [חוץ משבת בתו שהיא של האב דבר תורה.]

ובאינם סמוכים על שלחן אביהם, משלם האב לבניו כל חמישה דברים, ולבתו קטנה אינו משלם, ולא עוד אלא שאחרים שחבלו בה משלמים לו משום תקנתה שלא ישיאנה למוכה שחין.

ולשיטת רש"י ותוספות כל הסוגיא מיירי לענין שבת ושינויא דאביי קאי בדוכתיה.

9. ברש"י כתב שתי לשונות בכיור "לאורתא סחר ואכול": א. סבב ואכול חזור על הפתחים, ב. סבב לפתחי העיר. וכתב הרש"ש: ללישנא קמא סחר ואכול היינו לשון הסבה לסעודה סביב השולחן, ומה שכתב רש"י חזור על הפתחים הוא הוספת רש"י לבאר מאין יאכל. וללישנא בתרא סחר ואכול היינו לסבב על פתחי העיר לבקש מזונות.

והנפקא מינה בין שתי הלשונות: האם מה שהרב יכול לומר לעבדו עשה עמי ואיני זנך מוגבל בכך שהרב יאפשר לעבד להשיג את מזונו, כגון על ידי שיחזור על הפתחים, או שאין לזכותו של הרב שום הגבלה, והרי הוא כאומר

בשאר דברים כגון נזק וצער, ראה להלן אות ג.

ב. טעם הדבר שב"סמוכים על שולחנו" פטור האב מלשלם, משמע בגמרא לקמן שהוא משום קפידא דאב, ראה ברש"י בבא מציעא יב ב ד"ה אדרכי חייא בר אבא שמציאה לאב בסמוכים על שולחנו משום איבה [שלא ירצה לפרנסו].

ג. כתב הרמב"ן: כאשר חילקנו בין סמוכים על שלחן אביהם, לאינם סמוכים על שלחן אביהם, שוב אין צורך בתירוצו של אביי, והסוגיא מיירי בין בשבת בין בשאר חמישה דברים. וכך הוא דינם:

כאשר הבנים והבנות סמוכים על שלחן אביהם וחבל בהן האב הרי הוא פטור לגמרי, שאין לך אדם שאינו מכה את בנו ורודה את תלמידו, ופעמים שהוא חובל בהן יותר מן הראוי, ואם אתה מעמידו בדין, אין לך איבה גדולה מזו, שמעלה טינא בלבו ושוב לא יסמכנו על שלחנו [ועל כן רבי אלעזר שאל את רב החובל בבת קטנה של אחרים, אבל שלו ודאי פטור אם מהתורה (בשבת) מדרבנן (בשאר דברים)].

ואם חבלו בהם אחרים הרי הם נותנים לבנים, היות ואין האב מקפיד עליהם במידי דאית להו

את השבת לאביה, מדברת באופן שאין הבת סמוכה על שולחן אביה, הרי ה"שבת" היא כמעשה ידיים, והרי הוא כאומר לה: "תני לי את מעשה ידיך ולכי התפרנסי מן הצדקה!"?

ומשנינו: **כדאמר רבא בריה דרב עולא** לענין מעשה ידיה, דאמרינן בכתובות מג א דמעשה ידיה לאביה אפילו כשאינו נותן לה מזונות, ופרכינן: הא אין אדם יכול לומר לעבדו העברי: "עשה עמי ואיני זנך", כל שכן בתו! ומשני לה רבא בריה דרב עולא: **לא נצרכה אלא להעדרפה**, שאם מעשה ידיה עודפים על מזונותיה, הרי מותר מעשה ידיה לאביה.⁽¹⁰⁾

הכי נמי לענין שבת, לא נצרכה למימר שבת

לאביה, **אלא לענין העדרפה**, שאם דמי שבתה יתירים על מזונותיה,⁽¹¹⁾ הרי המותר לאביה.

ופרכינן: **במאי אוקימתא לברייתא בתרייתא** דקתני: החובל בבניו ובבנותיו שלו פטור, **בסמוכין על שלהנו**.

אם כן, אמאי קתני רישא דההיא ברייתא: החובל בבניו ובבנותיו של אחרים, גדולים — **יתן להם מיד, קטנים — יעשה להם סגולה**.

ואמאי, הא כיון דסמוכים הם על שלחן אביהם, **לאביהם בעי למיתבי**, שהרי אם חבל בהם אביהם, פטור הוא משבת, היות שסמוכים הם על שולחנו, אם כן גם כאשר חבלו בהם אחרים יש לתת לאביהם את דמי השבת!⁽¹²⁾

11. א. בין אם ביכולתה לעשות מלאכה מועטת ולהתפרנס ממנה, שאז כל דמי השבת של האב, בין אם אין ביכולתה להתפרנס ממעשי ידיה, שאז חלק מן ה"שבת" — כשיעור מזונותיה ניתן לבת, והמותר — לאב.

ב. ראה בסמ"ע תכד י דבאינה סמוכה על שולחנו אם אביה חבל בה מותר השבת שלו כמו שכתב המגיד משנה [ד יט] ואם אחרים חבלו בה הכל שלה לדעת הרמב"ם ואינו יכול לומר אתן לך מזונות כדי שארויח מותר השבת שלך.

12. רש"י. ובתוספות ד"ה וקתני הסתפקו האם לפרש כרש"י, שקושיית הגמרא היתה רק מדין "שבת", שהיות והשבת עומד במקום מעשה ידיו, מסתבר שהאב מקבל את השבת, היות והוא מפרנס את בניו ונותן לה מזונות.

או יש לומר: קושיית הגמרא היתה מכל החמישה דברים, כי היות והבנים סמוכים על שולחן אביהם, על כן תקנו חכמים שיזכה האב בחבלתם, כמו שמציאת הבנים לאביהם אפילו

לו: בשעות העבודה אתה צריך להעמיד את עצמך לרשותי, ואחר כך תעשה כרצונך, ואם תצליח להשיג אוכל, אינני מונע אותך לאכול בהרחבה, ואפילו בהסיבה סביב השולחן כבן חורין.

וב"אילת השחר" גיטין יב א נקט בפשיטות שאם אין העבד יכול לחזור על הפתחים, אין הרב יכול ליטול ממנו את מעשה ידיו, כי המזונות הם "חיי" של העבד וחיי אינם קנויים לו.

ויש אומרים: לכולי עלמא חייב האדון במזונות עבדו, אלא דלמאן דאמר רשאי לומר לו עשה עמי ואיני זנך הביאור הוא דמה שמחזור על הפתחים הוי חלק מן העבודות, שיכול הרב לכופף אותו על כך, ראה ב"חזון יחזקאל" [גיטין פרק א הלכה י ד"ה הלא].

10. על פי תוספות שם. [ולשיטת רש"י מיירי התם לענין הא דאין הבנים יורשים זכות אביהם בבתו].

ממונא, ומעלמא [ממקום אחר] קא אתי להו, ואף על פי כן תיקנו חכמים שמציאת בנים הסמוכים על שולחן אביהם — לאביהם, (14) היות וקא קפיד אם לא יתנו לו את מציאתם!?

אמרי [תירצון] בני הישיבה: אין להשוות מציאה הבאה להם בלא צער, לדמי שבת הבאים על ידי חבלה וצער הגוף; רווחא דקא אתי להו מעלמא ולית להו צערא דגופייהו בגוה [ברוח ממון זה], קפיד האב, אבל חבלה, דאית להו צערא דגופייהו, וגם מעלמא קא אתי להו — לא קפיד, ולא תיקנו

אמרי [תירצון] בני הישיבה: כאשר חבלו בהם אחרים אין דמי השבת לאביהם, אף על פי שהאב פטור מלשלם שבת לבניו, משום דבי קא קפיד האב במידי דקא חסר [בדבר שהוא חסר ממון], לפיכך אין מוציאים ממנו ממון, אם הוא חבל בהם.

אבל במידי דאתא מעלמא, בשבת שבא מאחרים שחבלו בהם, לא קפיד האב, אם יקחו הבנים את השבת לעצמם, לפיכך, לא תיקנו חכמים שיהיה השבת של האב.

ופרכינן: והא מציאה (13) דלא חסר האב

סמוכים על שולחן אביהם. [בן הסמוך על שולחן אביו קרוי "קטן" במשנה זו.]

ב. והנה רש"י פירש את סוגייתנו כרבי יוחנן וכתבו התוספות דכשמואל אי אפשר להעמיד את הסוגיא משום דמאי פריך: והא מציאה דמעלמא אתי וקפיד, הא אליבא דשמואל מציאת קטן לאביו משום דמריצה ומביאה לו ולא משום קפידא, אלא על כרחך דסוגיין כרבי יוחנן.

אי נמי כתבו התוספות דאף לשמואל יש מקום לקושיית הגמרא, ולא משום קפידא פריך, אלא דכמו דבמציאה הקטן מריצה אצל אביו, הכי נמי בחבלה נימא דיזכה בהם האב כשחבל בקטן ומשום שהוא מריץ לאביו את מה שיתן לו החובל!?

ועל זה משני הגמרא, דכיון דאית ליה צערא דגופא, אינו מריצה לאבו ודעתו לזכות בדמי החבלה לעצמו.

וראה לעיל בהערה 12 דאם נימא דקפידא דאב שייכא בכל החמישה דברים ולא רק בשבת על כרחינו להעמיד את הסוגיא כרבי יוחנן, ולא כשמואל.

בבנים גדולים, היות והם סמוכים על שולחנו. ראה לעיל הערה 8.

13. משמע, דאם "שבת" לאב כאשר חבלו בהם אחרים, לא היה קשה לגמרא מדוע מציאתם לאביהם, אף אם נאמר שנוק צער ריפוי ובושת נותנים לבנים ולא לאביהם, וטעם הדבר הוא, כי מציאה דומה למעשה ידים כדאיתא בכתובות סו א — תוספות.

14. א. בבבא מציא יב א תנן: מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו. ונחלקו אמוראים בטעמו של דין זה. שמואל סובר: מציאת בן לאביו היות ודרכו של קטן להריץ ולהביא לאביו את מה שהוא מוצא.

ורבי יוחנן סובר: מדובר בבנים ובנות סמוכים על שולחן אביהם ומשום איבה תיקנו חכמים שמציאתם תהיה לאביהם.

ונפקא מינה בין דברי שמואל לדברי רבי יוחנן: לדעת שמואל מדובר דוקא בבן ובת קטנים, בין אם הם סמוכים על שולחן אביהם, בין אם אינם סמוכים על שולחנו; לדעת רבי יוחנן מדובר אפילו בבנים גדולים, ודוקא אם הם

לו חכמים. (15)

לפיכך, החובל בבניו – פטור, כיון דקא חסר ממונא; אחרים שחבלו בהם – נותנים לבנים ולא לאב, כיון דאית להו צערא דגופא, אף על גב דקאתי מעלמא; מציאת הבנים של אביהם כיון דלית להו צערא דגופא. וכל זה – בבנים הסמוכים על שולחן אביהם. (16)

דהא קתני: ולא עוד, אלא אפילו אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה, ואמאי, הא אמרת: במידי דאתי מעלמא ואית ליה צערא דגופא לא קפיד?!

אמרי [תירצו] בני הישיבה: שאני התם דגברא קפדנא [איש קפדן] הוא, דהא אין סמוכין על שלחנו, ואדם כזה – אפילו במידי דאתי להו מעלמא קפיד.

אבל הכא [בריייתא בתרייתא] דלאו גברא קפדנא הוא, דהא סמוכין על שלחנו, אמרינן: כי קא קפיד, במידי דקסר ליה ממונא, אף על פי שמצטערים הם בגופם, במידי דאתי להו מעלמא ואית להו צערא דגופא – לא קפיד. (18)

שנינו בבריייתא לעיל: החובל בבנו קטן יעשה לו סגולה.

אבל בבנים שאינם סמוכים על שולחן אביהם, אפילו אם חבל האב בהם חייב לשלם, כל שכן אם חבלו בהם אחרים, וכן מציאתם לעצמם.

ותמהינן: והא התם [בבריייתא קמייתא], דאית לה צערא דגופא ומעלמא הוא דקאתי לה, והאב זוכה בחבלת בתו, הואיל דקא קפיד?!

אך מסקנתו דהרי הן של אב. [ורבי עקיבא איגר (בגליון הש"ך ער ד) ציין שו"ת ר' בצלאל אשכנזי שהביא בזה מחלוקת ראשונים גדולה, וכן המחנה אפרים זכיה סימן ג, דרש"י בבא מציעא צב ב ד"ה אמאי סובר דהוי דאב והראב"ד וריטב"א שם סוברים דהוי דבן וב"שבות יעקב" הוכיח מסוגין דהוי דבן, דאם לא כן איך אמרו דשבת מאחרים הוי מידי דלא חסר בה, הרי האב הפסיד את המעשה ידיים].

18. א. הקשו התוספות: כיון שמן התורה שבת לאביה, שהרי מעשי ידיה לאביה, ושבת עומד במקום מעשי ידיה, אם כן מדוע כשהיא סמוכה על שולחנו אין השבת לאביה, כדין תורה, ומדוע אמרו חכמים החובל בבת קטנה של אחרים יעשה לה סגולה?!

ותירצו: שמא אמדו חכמים דעתו של אב, ויודעים שמוחל להם, משום צערא דגופיהו,

15. כתב המאירי: ויש מי שאומר [ראה ראב"ד וב"שיטה מקובצת" ד"ה החובל בשם הרמ"ה]: הואיל והדבר תלוי בקפידא, לא נאמר כן אלא בסתם, הא אם גילה דעתו והקפיד הקפיד וזכה על כל הסמוכים על שולחנו. וכתב ב"דבר יעקב" לפי זה משמע שהחייב של החובל הוא כלפי האבא, אם כן תיקשי: מה מועיל שאינו מקפיד ומוחל לבתו, הרי לא הקנה לבתו את זכותו?! ותירץ: עצם החיוב דמזיק הוא אל הבת, והאב זוכה ממנה, וכאשר הוא מוחל, ממילא הוי דבת. [ראה ב"ברכת שמואל" כתובות סימן מב ב שהאריך בגדר זכות האב בחבלת בתו].

16. ולענין מעשי ידיהם של הבנים הסמוכים על שולחן אביהם, בתוספות משמע דמספקא להו אם מעשה הגדולים לאב. ובמאירי כתב להסתפק בזה היות ויש להם טורח והרי הוא כצער הגוף,

ומפרשינן: מאי "סגולה"?

רב הסדא אמר: ספר תורה ללמוד בו, והרי פירות [הלימוד] והקרן קיים.

רבה בר רב הונא אמר: דיקלא [עץ דקל] דאכיל מיניה ⁽¹⁹⁾ תמרי והקרן קיים, אבל לא יתן את המעות ב"עיסקא" שמא יארע בהם דבר תקלה ויאבד. ⁽²⁰⁾

עתה שבה הגמרא לדברי רב שאמר: לא זכתה תורה לאב אלא "שבח נעורים" בלבד.

וכן אמר ריש לקיש כדעת רב: לא זכתה תורה לאב אלא "שבח נעורים" בלבד.

ורבי יוחנן חלק ואמר: אפילו תשלומי פציעה זיכתה תורה לאב.

ומתמהינן: פציעה סלקא דעתך שהאב זוכה בהן?! ⁽²¹⁾

הא אפילו רבי אלעזר דבעי מיניה מרב [לעיל] לא קא מיבעיא ליה [לא הסתפק] אלא בחבלה.

דאפחתה מכספה [שערכה של הבת ירד 19-א לענין מכירה]. והיות ובידו למוכרה, נמצא האב מפסיד כמה שחבלו בבתו, ויש מקום לומר שאף הפסד זה זכתה לו תורה. ⁽¹⁾

משום איבה, שמא לא יעלה לה מזונות, והיות שאינה סמוכה על שולחנו לא תקנו לו חכמים.

19. בפשוטו, הקטן אוכל את הפירות, אך במאירי כתב שהאב אוכל את הפירות עד שיגדיל הבן, וכן הוא בטור תכד יא. [ברמב"ם ד יט איתא שהבנים אוכלים את הפירות וב"בית יוסף" שם כתב להגיה כדברי הטור וראה שם ב"לחם משנה"]. ונראה, דכל הפלוגתא הוי בסמוכין על שולחן אביהם, אבל כשאינם סמוכים פשיטא דהם עצמם אוכלים את הפירות.

20. רשב"ם בבא בתרא נב א. [ובכתב דלא שייך תלמוד תורה לכולי עלמא יקנה דיקלא. נחלקו הפוסקים אם האמוראים חלקו זה עם זה וכמו מי ההלכה, ראה מה שהביא בזה ב"דבר יעקב"].

21. קא סלקא דעתין דדמי צערה ורפואתה לאביה, ועל זה קא מתמה, כיון דמיירי בסמוכה על שלחן אביה, ואבוה לא קפיד במידי דאית לה צערא בגווייה, אם כן אמאי דמי פציעתה לאביה?!]

1. רש"י. והנה התוספות [לעיל פז ב ושם הערה 1] כתבו שני ביאורים במאי מיירי רב. האחד:

במידי דלא חסר ביה ואתו להו מעלמא.

והרמב"ן הקשה: לא מצינו אדם מותר משלו אלא ברצונו, וזה עומד ותובע וצווה ואתה אומר שהוא מותר מה שזכתה לו תורה!?

ולפי מה שכתב המאירי שהסוגיא מיירי בסתמא ולא כאשר האב מקפיד, יש לומר דבסתמא ניחא לאב שבתו תקבל את השבת.

ב. בבבא מצינא יב ב אמר רבי יוחנן דמצינא בנו ובתו שאינם סמוכים על שולחן אביהם, הרי היא לעצמם, ובפשוטו אף בבתו הקטנה נאמרו הדברים.

ותמהו הראשונים: מאי שנא משבת שהרי היא לאביה!?

וכתב הרשב"א שתי דרכים. הראשונה: אכן מצינא בתו הקטנה לאביה, אף כשאינה סמוכה על שולחנו [משום איבה ושלא ימסרנה למנוול ומוכה שחין], ורבי יוחנן בבבא מצינא דיבר בבתו הגדולה בלבד [ובבבאי בין גדולים בין קטנים].

והשניה: שאני מצינא משבת; שבת דבת קטנה הויא דאב מן התורה, לפיכך כשאינה סמוכה על שולחנו הרי היא שלו, אבל מצינא דבת, לא הויא של אב אלא מתקנת חכמים